

EMOCINIO INTELEKTO ĮGŪDŽIŲ FORMAVIMAS TREČIOJE KLASĖJE

*Viktorija Stadnik
Klaipėdos Vydūno gimnazija
Dr. Giedrė Slušnienė
Klaipėdos valstybinė kolegija*

DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.v1iX.406>

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjama tėvų išsilavinimo įtaka ugdant trečios klasės mokinių emocinį intelektą. Tyrimo tikslas – nustatyti, kokią įtaką turi tėvų išsilavinimas ugdant vaiko emocinį intelektą trečioje klasėje. Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, stebėjimas, kokybinė tyrimo rezultatų analizė. Tyrimo rezultatai patvirtino, jog trečiųjų emocinį intelektą sąlygoja tėvų išsilavinimas. Keliamos prielaidos, kurias stebėjimo rezultatai patvirtino, kad tėvai, turintys aukštesnį išsilavinimą, geriau ugdo vaikų emocinius įgūdžius. Mokiniais, kurių tėvai turi žemesnį išsilavinimą, būdingos įvairios psichologinės problemos. Taip pat, tėvų išsilavinimas turi įtakos vaikų gebėjimui pažinti savo jausmus, valdyti emocijas, siekti tikslų ir įžvelgti kitų jausmus.

Pagrindiniai žodžiai: emocinis intelektas, išsilavinimas, šeima, trečios klasės mokiniai, ugdymas.

Įvadas

Temos aktualumas. Šiuolaikinėje visuomenėje psichologinė gerovė ir bendra gyvenimo kokybė tapo prioritetiniais aspektais, todėl itin išaugo susidomėjimas jausmais, emocijomis ir empatija.

XX a. pabaigoje Goleman (1995) atkreipė dėmesį į žmogaus emocines būsenas, kurios turi lemiamą įtaką socialiniam gyvenimui, bei išleido knygą, kurioje išpopuliarino sąvoką „emocinis intelektas“. Daugelis mokslininkų, tyrinėjančių emocinio intelekto temą, sutaria, kad emocinis intelektas yra vienas stipriausių veiksnių, nulemiančių asmenybės laimės pojūtį.

Ugdymosi įstaigose pagal 2022 metų Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos įsakymą „Dėl priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“ (<https://www.e-tar.lt>) pedagogai padeda vaikams lavinti socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, kuri apima asmens savimonei ir savitvardai, socialinę sąmoningumą, tarpusavio santykių kūrimo gebėjimus, atsakingus sprendimų priėmimus ir asmens rūpinimąsi fizine bei psichine sveikata. Tačiau daugelis mokslininkų (Goleman, 2009; Lekavičienė ir Antinienė, 2015; Aron, 2020 ir kt.) pabrėžia, kad šeima atlieka pagrindinį ir lemiamą vaidmenį. Būtent, namų aplinka yra esminė vieta, kurioje formuojami vaiko elgesio modeliai, emocijos ir kiti reikšmingi emocinio intelekto aspektai. Tyrimų duomenys rodo, kad vaikai, pasižymintys aukštesniu emociniu intelektu, būna socialiau, optimistiškesni, labiau linkę bendradarbiauti ir geriau įvaldo įvairių problemų sprendimo strategijas (Alegre, 2012; Sethi ir kt., 2013; Karklytė – Palevičienė, 2021 ir kt.).

Tyrimo problema. Šeimose taikomos vaikų auklėjimo strategijos kelia diskusijas, ypač vertinant jas per tėvų išsilavinimo prizmę. Dažnai paplitusi nuomonė, kad žemesnį išsilavinimą turintys žmonės gali susidurti su sunkumais tinkamai ugdydami savo vaikus, tuo tarpu aukštąjį išsilavinimą įgiję tėvai dažnai traktuojami kaip labiau kompetentingi sėkmingai vaikų raidai užtikrinti. Nors trečios klasės mokiniai jau pasiekia pakankamą brandą kritiškai mąstyti ir apdoroti abstrakčias sąvokas, svarbu pabrėžti, kad emocinis intelektas nėra tiesiogiai tapatinamas su aukštu intelekto koeficientu. Atsižvelgiant į tai, keliamas probleminis klausimas: kokią įtaką turi tėvų išsilavinimas ugdant vaiko emocinį intelektą trečioje klasėje?

Tyrimo objektas – tėvų išsilavinimo įtaka ugdant emocinį intelektą.

Tyrimo tikslas – nustatyti, kokią įtaką turi tėvų išsilavinimas ugdant vaiko emocinį intelektą trečioje klasėje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti tėvų išsilavinimo įtaką ugdant vaiko emocinį intelektą trečioje klasėje.
2. Įvertinti tėvų išsilavinimo įtaką ugdant vaiko emocinį intelektą trečioje klasėje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, kokybinis metodas – stebėjimas, kokybinė tyrimo rezultatų analizė.

1. Tėvų išsilavinimo įtaka ugdant vaiko emocinį intelektą

Lekavičienė ir Antinienė (2015) teigia, kad tėvų išsilavinimas yra vienas svarbiausių veiksnių, veikiančių vaiko emocinį pagrindą šeimoje. Burvytė, Šikšnienė ir Beliajeva (2021) tvirtina, jog tėvai yra pagrindiniai žmonės, kurie yra atsakingi už vaiko elgesio normų formavimą. Jie turi aiškiai parodyti ar pasakyti vaikui, koks elgesys yra priimtinas ir koks – nepageidaujamas. Be to, jie turėtų mokyti vaiką, kaip tinkamai reaguoti ir elgtis panašiose situacijose ateityje. Kinijoje atlikto tyrimo metu (Zhang, 2014), buvo patvirtintos tėvų išsilavinimo sąsajos su vaikų psichopatologija – internaliais (nerimas, psichosomatika, valgymo, tapatumo ir psichozinio registro sutrikimai, depresija) ir eksternaliais (hiperaktyvumas, agresyvumas, elgesio sunkumai) sutrikimais. Nustatyta, kad žemesnio išsilavinimo tėvų vaikams būdingas nepasitikėjimas aplinkiniu pasauliu, jie linkę jaustis atstumti ir neverti meilės ar dėmesio.

Oksuz ir Coskun (2017) atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad aukštesnis mamos išsilavinimas lemia geresnius vaikų emocinio intelekto rezultatus. Mamos išsilavinimas yra vienas iš pagrindinių elementų, gerinančių vaiko ir mamos bendravimą. Tokios mamos teigiamai ir jautriai reaguoja į savo vaikų poreikius, būtent tai, jų nuomone, gali turėti įtakos vaiko emocinio intelekto ugdymui. Alegre (2012) pažymi, kad laikas, kurį mamos skiria žaidimams su vaikais, ir bendravimo kokybė yra svarbūs veiksniai vaiko emocinio intelekto ugdymui. Mamos įsitraukimas ir bendravimas pozityviai veikia vaiko gebėjimą reguliuoti savo emocijas. Šioje sąveikoje išskiriami du pagrindiniai emocinio ryšio mechanizmai – modeliavimas ir pastiprinimas – kurių efektyvumas didėja, praleidžiant daugiau laiko kartu. Siekiant, kad mamos ir vaiko bendros edukacinės veiklos būtų sėkmingos, būtinas pozityvus abipusis bendravimas net ir sudėtingose situacijose. Priešingu atveju tai gali sukelti nusivylimą.

Pagal Sethi ir kt. (2013), tėvų savigarpa teigiamai veikia vaikų emocinę gerovę. Šeimos aplinkoje vaikas išsiugdo gebėjimą pasitikėti savimi, taip pat išmoka kontroliuoti savo emocijas bei valdyti patiriamą stresą. Nustatyta, kad tėvai, pasižymintys aukšta savigarpa, įprastai būna išsilavinę. Be to, jie patiria mažiau streso ugdydami vaikus, lengviau įveikia kylančias problemas ir yra mažiau jautrūs kritikai. Žemaitienė ir kt. (2022) teigia, kad aukšto išsilavinimo tėvai galimai turi daugiau žinių ir įgūdžių, reikalingų sėkmingam vaikų ugdymui ir emocinei gerovei. Tai grindžiama prielaida, kad jie aktyviau domisi ir geriau supranta vaiko raidos etapus, o tai leidžia jiems tinkamai atliepti ir reaguoti į įvairias vaiko emocijas. Be to, šie tėvai yra labiau linkę organizuoti ir dalyvauti veiklose, kurios stimuliuoja vaiko mokymąsi ir socialinę sąveiką. Sanchez – Nunez ir kt. (2020) teigia, kad tėvų indėlis į vaiko emocinių gebėjimų formavimą skiriasi dėl skirtingų vaidmenų. Vaikas dažnai gali labiau orientuotis į mamą, kuri emocijas demonstruoja atviriau ir dažniau. Tuo tarpu tėvas savo elgesiu prisideda prie vaiko supratimo apie emocijų formavimą, dažnai rodydamas emocinės kontrolės ir reakcijos pavyzdžius.

Galima apibendrinti, kad tėvų įgytas išsilavinimas pozityviai koreliuoja su vaiko emociniu intelektu. Tėvai turi galimybę perduoti vaikui žinias apie priimtina elgesį ne tik per verbalinį mokymą, bet ir per asmeninį pavyzdį. Pastebima, kad mama daro didžiausią įtaką vaiko emocinio intelekto formavimuisi, nes jau nuo ankstyvosios vaikystės ji turi gebėti jautriai ir teigiamai atliepti vaiko poreikius. Galiausiai, vaikai, kurie geba suprasti kitų jausmus, įprastai daugiau laiko praleidžia kartu su tėvais žaisdami ir mokydami valdyti savo emocijas įvairiose situacijose.

2. Tėvų išsilavinimo įtakos, ugdant vaiko emocinį intelektą trečioje klasėje, empirinis tyrimas

2.1. Tyrimo metodologija

Kokybinis tyrimas – stebėjimas buvo atliekamas 2025 metų sausio mėnesį Latvijos X ir Lietuvos Y progimnazijose. Abi šios mokyklos teikia pradinį ir pagrindinį ugdymą. Jų uždaviniai labai panašūs, tačiau ugdymo įstaigos skiriasi savo vietoje, dydžiu, mokymo programomis bei bendruomenės skaičiumi.

Siekiant nustatyti, kokią įtaką turi tėvų išsilavinimas ugdant vaiko emocinį intelektą trečioje klasėje, numatytas tyrimo objektas – tėvų išsilavinimo įtaka ugdant emocinį intelektą.

Atliekant tyrimą buvo naudoti šie tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, stebėjimas, kokybinė duomenų analizė. Mokslinės literatūros analizėje buvo pristatoma emocinio intelekto samprata ir raiška, tėvų išsilavinimo įtaka ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaiko emocinį intelektą bei emocinio intelekto ugdymo ypatumai ir galimybės šeimoje.

Siekiant tyrimo tikslo buvo vykdomas formalusis stebėjimas, kuris yra vienas seniausių duomenų rinkimo metodų. Pasak Rupšienės (2007), formalusis stebėjimas, tai sistemiskai renkami duomenys, kai tyrėjas turi numatęs stebėjimo vienetų ir stebėjimo metu laukia jų pasireiškimo. Tidikis (2003) tvirtina, jog stebėjimas vertingas, nes leidžia matyti tikrovę tokią, kokia ji yra iš tikrųjų.

Tyrimo procesas. Tyrimo eiga prasidėjo nuo stebėjimo protokolo sudarymo remiantis pagrindinėmis emocinio intelekto sritimis bei ugdymo ypatumais ir galimybėmis, autorių (Goleman, 2009; Zhang, 2014; Giedrienė, 2015; Karklytė – Palevičienė, 2021 ir kt.) nuostatomis ir atliktais tyrimais. Stebėjimas kiekvienoje mokykloje vyko 3 dienas, skirtingų pamokų metu. Vaikai apie atliekamą stebėjimą perspėti nebuvo, todėl drąsiai dalyvavo įvairiose veiklose pamokų metu, kur buvo pastebimi emocinio intelekto pasireiškimo aspektai. Stebėjimo metu tyrėjai buvo tik stebėtojai. Rupšienės (2007) teigimu, stebėti reikia daugiau nei vieną kartą. Buvo atlikti aštuoni stebėjimai matematikos, dailės, užsienio kalbos, kūno kultūros, lietuvių kalbos ir literatūros, gamtamokslinio ugdymo pamokų metu.

Tyrimo imtis – tyrime dalyvavo 6 informantai, kurie protokoluose buvo koduojami raidėmis V1, V2, B1, B2, M1 ir M2. Atrankos dalyviai atrinkti naudojant demografinius kriterijus (trečios klasės mokiniai, kurių tėvai yra įgiję vidurinį arba turi koleginių bakalauro arba universitetinį magistro laipsnius). Naudotas atsitiktinės – tikslinės imties atrankos tipas.

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą buvo vadovaujama Europos elgesio kodeksu mokslinių tyrimų etikos klausimais (2018) ir buvo laikomasi šių tyrimo etikos principų:

- *Patikimumo* – užtikrinant mokslinių tyrimų kokybę, susijusią su planavimu, taikomais metodais, analize ir išteklių naudojimu;
- *Sąžiningumo* – skaidriai, teisingai, išsamiai ir nešališkai plėtojant, vykdam ir recenzuojant mokslinius tyrimus, teikiant jų ataskaitas ir apie juos pranešant;
- *Pagarbos* kolegoms, mokslinių tyrimų dalyviams, visuomenei, ekosistemoms, kultūros paveldui ir aplinkai;
- *Atskaitomybės* už mokslinius tyrimus nuo jų sumanymo iki skelbimo, už jų valdymą ir organizavimą, mokymus, vadovavimą, konsultavimą ir platesnį jų poveikį.

1.2. Tyrimo rezultatų analizė

Vienas svarbiausių emocinio intelekto gebėjimų yra mokėti atpažinti ir suvokti savo paties emocijas, nes, nesuprantant savęs, negalėsi suprasti ir kitų (Goleman, 2009; Giedrienė, 2015; Karklytė – Palevičienė, 2021). Todėl atliekant tyrimą buvo stebima, kaip informantai atpažįsta savo emocijas, įvardija jas, bei kaip pasireiškia jų emocinis stabilumas, kantrumas, nerimas, irzlumas, nuobodulys, blaškymasis ir motyvacijos stoka (1 lentelė).

V2 informantas dažniau nepasitenkinimą išreiškė žodžiais (pravardžiuoja kitus), taip pat neatliko užduočių. V1 informatas, atvirkščiai, mažiau kalbus, tačiau savo emocijas reiškė labiau veiksmais ir mimika. Remiantis Žukauskiene (2012), tokio amžiaus vaikams ženkliai padidėja gebėjimas kontroliuoti savo jausmus. Todėl reikėtų atkreipti dėmesį į šiuos vaikus ir padėti jiems ugdytis emocinio intelekto įgūdžius, tuo pačiu stiprinant ir motyvacijos atsiradimą. Lyginant M1 ir M2 informantus, skiriasi jų temperamentai, todėl M2 dažniau, bet silpnai pasireiškė netinkami emocinio intelekto įgūdžiai. Remiantis Goleman (2009), nuo temperamento priklauso, kaip reaguojame į įvykius, teigiamai ar neigiamai, bei kaip susidorojame su sunkumais. Apibendrinant rezultatus galima teigti, kad yra ryšys tarp tėvų išsilavinimo ir vaiko savo jausmų pažinimo. Informantai, kurių tėvai turi vidurinį išsilavinimą, demonstravo silpnesnius savo jausmų pažinimo įgūdžius ir dažniau reiškė jausmus netinkamai. Taip pat aiškiai matyti skirtumai, sąlygoti tiriamųjų temperamento ypatumų.

1 lentelė. Savo jausmų pažinimo įgūdžių stebėjimo metu užfiksuoti požymiai

Kategorija	Subkategorija	Stebėjimo metu užfiksuoti duomenys
Savo jausmų pažinimas	Emocinis stabilumas	V2: nepasisėkus atlikti užduotį, prasivardžiuoja.
		B1: nepavykus atlikti užduoties, nebesistengia, verkia.
		M1: ramiai reaguoja į išsakytą kritiką.
	Kantrumas	V2: žaidžia skriestuvu (laukia matematikos pamokos).
		V1: nupiešė pusę darbo ir neužbaigė.
		M1: visų stebėjimų metu kelia ranką, kalba tik mokytojai leidus; grupinio darbo metu išklauso kitų nuomonės; kalbinama kitų nenustoja piešti.
	Irzlumas	V1: grubiai bendrauja.
		V2: rodo nepasitenkinimą užduotimi.
	Blaškymasis	V1: ieško kažko penale, kalbina kitus, sukinėjasi.
		B1: žaidžia telefonu, dainuoja, kalbina kitus, vaikšto, klausosi muzikos.
		M2: žiūri pro langą atlikdamas užduotis.
	Motyvacijos stoka	V1: neatsako į klausimus; klausia, kam tos užduoties reikia.
		B1: žiovauja, nepadare namų darbų, vietoje piešimo klijuoja nagus; grupinio darbo metu žiūri pro langą.

Šaltinis: sudarytas autorių pagal tyrimo duomenis, 2025

Remiantis Sethi ir kt. (2013), tėvai, turintys aukštą savigarbą, yra išsilavinę, o jų savigarba teigiamai veikia vaikų emocinę gerovę – padeda vaikams išmokyti pasitikėti savimi, valdyti emocijas ir stresą. Stadnik ir Slušnienės (2024) atliktas tyrimas atskleidė, kad bakalauro laipsnį turintys tėvai geriau atliepia vaiko poreikius, ugdydami neigiamų emocijų valdymo gebėjimus, ir visiškai priešingai, žemesnio išsilavinimo tėvai dažniau taiko neefektyvius streso įveikos būdus – stengiasi sutramdyti neigiamas vaiko emocijas. Todėl kitas tiriamas aspektas yra emocijų valdymo: savikontrolė, dėmesio koncentravimas, nepasidavimas/vidinis atsparumas, agresyvumas, agresija.

Analizuojant gautus duomenis pastebima, kad emocijų valdymo skirtumai, atsižvelgiant į tėvų išsilavinimą, labiausiai pastebimi pasireiškiant informantų savikontrolėi. Informantų, kurių tėvai turi magistro laipsnį (M1 ir M2), visose stebėtose pamokose pasireiškia tinkami savikontrolės įgūdžiai. Informantų, kurių tėvai yra vidurinio išsilavinimo ar turi bakalauro laipsnį, savikontrolės įgūdžiai pasireiškė silpnai, o V1 informanto savikontrolės įgūdis pasireiškė tik vieną kartą. Kiti įgūdžiai neatskleidžia akivaizdžių skirtumų, todėl nebus analizuojami. Svarbu atkreipti dėmesį į Golemano (2009) teiginį, kad priešiškas aplinkos suvokimas ima formuotis jau pradinėse klasėse. Kai vaikai jaučia grėsmę, jie linkę reaguoti puolimu, ir dėl to agresija gali virsti įpročiu. Kadangi tyrimo metu informantas V2 kelis kartus parodė silpnus agresijos požymius, būtina atidžiai stebėti šį mokinį ir, esant poreikiui, nedelsiant taikyti reikiamas prevencines priemones.

Naudojant stebėjimo duomenis, išskiriami stebėjimo metu užfiksuoti požymiai, kurie patvirtina emocijų valdymo savikontrolės įgūdžių pasireiškimą. Savikontrolės įgūdis pasireiškė netinkamai V1, V2 ir B1 informantams skirtingų pamokų metu. Tai patvirtina stebėjimo metu užfiksuotas jų elgesys: (metė rašiklį; pakėlęs balsą prašė, kad atstotų (V1); išmuštas iš žaidimo, šaukė, bandė aiškinti, kad viskas vyko ne pagal taisykles (V2); pamokos metu šoko, dainavo (B1)). Toks elgesys patvirtina savireguliacijos įgūdžio trūkumą, o informantai M1 ir M2 savo elgesiu demonstravo tinkamą savireguliacijos įgūdį: (ramiai reagavo į išsakytą kritiką (M1); susikaupė, kai buvo aiškinama nauja tema; teigiamai reagavo į nesėkmes (M2)).

Atsižvelgiant į šias stebėjimo grįstas elgesio apraiškas, nustatyta, kad mokiniai, kurių savikontrolės įgūdžiai yra pakankamai geri (M1 ir M2), turi magistro laipsnį įgyjusius tėvus. Šie mokiniai demonstravo tinkamą savikontrolę visose stebėtose pamokose. Tuo tarpu mokinių, kurių tėvai turi vidurinį išsilavinimą arba bakalauro laipsnį, savikontrolės gebėjimai pasireiškė silpniau arba buvo visiškai netinkami. Galima daryti prielaidą, jog tėvų išsilavinimas tiesiogiai lemia vaikų emocijų valdymo ir savikontrolės įgūdžius.

Dažnai kyla klausimas, kodėl vieni žmonės geba nuosekliai siekti tikslų per ilgesnį laikotarpį, o kiti, susidūrę su pirmuoju nesėkmingu bandymu, greitai atsisako pradinės veiklos ir imasi kažko naujo.

Šis atsparumo ir gebėjimo išlaikyti motyvaciją aspektas yra itin reikšmingas veiksnys emocinio intelekto vystymosi sistemoje. Goleman (2009) teigimu, gebėjimas išnaudoti savo jausmus, siekiant norimo tikslo, yra mokslumo pagrindas. Kitas tiriamas emocinio intelekto aspektas – gebėjimas siekti

tikslo, kurį sudaro atsakomybė, tikslingumas, smalsumas, savigarba, pasitikėjimas savimi, savivertė ir gebėjimas pagrįsti savo poelgius. Remiantis stebėjimo duomenimis pastebima, kad įgūdžio – gebėjimo siekti tikslo skirtumai, atsižvelgiant į tėvų išsilavinimą, pastebimi pasireiškiant informantų atsakomybės, tikslingumo ir gebėjimo pagrįsti savo poelgius srityse. Atsakomybė ir tikslingumas pasireiškė tinkamai visose stebėtose pamokose informantams M1 ir M2, kurių tėvai turi magistro laipsnį. Informantams V1 ir V2 (tėvai turi vidurinį išsilavinimą) šie įgūdžiai pasireiškė silpnai. Gebėjimo pagrįsti savo poelgius įgūdis taip pat priklauso nuo tėvų išsilavinimo, tačiau galima daryti prielaidą, jog šį gebėjimą sąlygoja ir tyrime dalyvavusio mokinio temperamentas. Kitų įgūdžių rodikliai reikšmingų skirtumų neparodo, todėl nagrinėjami nebus. Analizuojant stebėjimo duomenis išskiriami stebėjimo metu užfiksuoti požymiai, kurie patvirtina gebėjimo siekti tikslo įgūdžių pasireiškimą (2 lentelė).

2 lentelė. Gebėjimo siekti tikslo įgūdžių stebėjimo metu užfiksuoti požymiai

Kategorija	Subkategorija	Stebėjimo metu užfiksuoti duomenys
Gebėjimas siekti tikslo	Atsakomybė	V2: gilinasi į klaidas, tačiau išreiškia nepasitenkinimą mokytojai netinkamai išaiškinus temą.
		B1: kaltina kitus dėl nesėkmės, neatlieka užduočių ir namų darbų.
		M2: primena taisyklės, galiojančias pamokų metu, atlieka visas užduotis be klaidų arba minimaliu kiekiu klaidų.
	Tikslingumas	V2: atlikdamas užduotis, blaškosi ir neužbaigus vienos, pradeda kitą.
		M1: niekas neišblaško, atlieka užduotis taip, kaip turi būti.
	Gebėjimas pagrįsti savo poelgius	V1: klausiamas, kodėl padarė, atsako, taip sugalvojau. B2: paaiškina, kodėl sugalvojo atlikti užduotį taip, o ne kitaip.

Šaltinis: sudarytas autorių pagal tyrimo duomenis, 2025

Kaip jau buvo paminėta, tikslų siekimas yra glaudžiai susijęs su mokinio emociniu intelektu. Analizuojant stebėjimo duomenis (2 lentelė) galima daryti prielaidą, kad, vis dėlto, ir šiam informantų gebėjimui įtakos gali turėti tėvų išsilavinimas. Informantai, kurių tėvai yra vidurinio išsilavinimo (V1; V2), patiria daugiau sunkumų prisiimdami atsakomybę ir tinkamai pagrįsdami savo poelgius. Bakalauro laipsnį turinčių tėvų vaikai – informantai (B1; B2) elgiasi nevienodai. Tuo tarpu informantai, kurių tėvai turi magistro laipsnį (M1; M2), tikslų siekimo įgūdžiai yra išugdyti tikslingiau ir efektyviau. Šie pastebėjimai sutampa su Žukauskienės (2012) įžvalgomis, kad trečios klasės mokiniams aktyviai ugdoma atsakomybė, o Giedrienė (2015) tikslingumą apibrėžia kaip esminį tarpasmeninių įgūdžių požymį. Vadinasi, galima daryti išvadą, jog informantų gebėjimas siekti tikslo yra susijęs su tėvų išsilavinimu.

Kitame tyrimo etape buvo siekiama fiksuoti tarpasmeninius emocinio intelekto įgūdžius, kuriuos sudaro gebėjimas įžvelgti kitų jausmus ir žmonių tarpusavio santykiai. Gebėjimas įžvelgti kitų jausmus apima kitų žmonių jausmų atpažinimą, empatiją, išklausymą ir emocinį „spaudimą“. Remiantis stebėjimo duomenimis, skirtumai pagal tėvų išsilavinimą ryškiausiai pasireiškė informantų empatijos ir gebėjimo išklausti kitus įgūdžiuose. Goleman (2009) pabrėžia, kad negalėjimas suvokti kito asmens jausmų yra esminis emocinio intelekto trūkumas, o vaiko empatinius gebėjimus stipriai lemia tėvų auklėjimo metodai. Be to, Žukauskienė (2012) teigia, jog empatija yra aktyviai ugdoma trečioje klasėje. Informanto B1, kurio tėvai turi bakalauro laipsnį, gebėjimas įžvelgti kitų jausmus stebėtose pamokose nepasireiškė. V1 ir V2 informantams, kurių tėvai yra įgiję vidurinį išsilavinimą, šie požymiai pasireiškė silpnai arba nepasireiškė išvis. Priešingai, informantų (M1 ir M2), kurių tėvai turi magistro laipsnį, gebėjimas išklausti kitą pasireiškė tinkamai. Analizuojant stebėjimo metu užfiksuotus duomenis, išskirti konkretūs požymiai, patvirtinantys empatijos ir gebėjimo išklausti pasireiškimą (3 lentelė).

Analizuojant stebėjimo metu užfiksuotus duomenis (3 lentelė) galima daryti išvadą, kad mokiniai dar nėra pilnai įvaldę empatijos ir gebėjimo išklausti kitus įgūdžių. Vis dėlto, grupinių veiklų metu pavyko užfiksuoti teigiamų apraiškų (informantai B2, M1 ir M2). Šie mokiniai elgėsi taip, kad grupė sėkmingai pasiektų tikslą, nedemonstruodami neigiamų emocinio intelekto požymių. Tačiau ryškiai išsiskyrė informanto B1 negebėjimas išklausti kitų grupės narių. Taigi, galima daryti prielaidą, kad tiriamieji dar neturi tinkamai susiformavusių gebėjimo siekti tikslo įgūdžių. Tai suteikia puikią galimybę juos tikslingai tobulinti ir nukreipti reikiama linkme.

3 lentelė. Gebėjimo įžvelgti kitų jausmus įgūdžių stebėjimo metu užfiksuoti požymiai

Kategorija	Subkategorija	Stebėjimo metu užfiksuoti duomenys
Gebėjimo siekti tikslo	Empatija	B2: užjaučia kitą, paguodžia ir pasiūlo savo pagalbą.
		M1: tolerantiškai elgiasi su negalia turinčiu mokiniu, išklauso jo pasiūlymus.
	Išklausymas	B1: pertraukinėja kalbančius, sako savo nuomonę.
		M2: klausant nepertraukia, stengiasi suprasti, ką norima pasakyti.

Šaltinis: sudarytas autorių pagal tyrimo duomenis, 2025

Paskutinis emocinio intelekto elementas apima žmonių tarpusavio santykius (socialinius įgūdžius). Jis susideda iš tokių gebėjimų kaip: daryti įtaką kitų jausmams, demonstruoti lyderystę, pasitikėti kitais, efektyviai valdyti konfliktus, bendradarbiauti, koordinuoti veiksmus siekiant bendrų tikslų ir rodyti pagarbą kitiems.

Analizuojant gautus duomenis, pastebėta, kad įgūdžiai, susiję su žmonių tarpusavio santykiais, esminių skirtumų, atsižvelgiant į tėvų išsilavinimą, neparodo. Ši priežastis leidžia daryti prielaidą, jog tyrimo imtį sudarė per mažas dalyvių skaičius arba kad šiuos tarpasmeninius įgūdžius lemia kiti, su tėvų išsilavinimu nesusiję, veiksniai.

Diskusija

Šio poskyrio tikslas – interpretuoti empirinio tyrimo metu gautus rezultatus ir juos kritiškai aptarti platesniame moksliniame kontekste t. y., kaip rezultatai dera arba kuo skiriasi nuo ankstesnių tyrimų, įvertinami tyrimo apribojimai ir nustatomos praktinės implikacijos.

Tyrimo metu gauti rezultatai patvirtina teorinę prielaidą, kad tėvų išsilavinimas pozityviai koreliuoja su vaiko emocinio intelekto gebėjimais (Žukauskienė, 2012; Žemaitienė ir kt., 2022). Nustatytas akivaizdus skirtumas tarp aukšto išsilavinimo (magistro laipsnį turinčių tėvų) vaikų (M1, M2) ir žemesnio išsilavinimo (vidurinį išsilavinimą, bakalauro laipsnį turinčių tėvų) vaikų (V1, V2, B1) savikontrolės ir emocinio stabilumo raiškos. Šie duomenys sutampa su Oksuz ir Coskun (2017) bei Stadnik ir Slušnienės (2024) tyrimų išvadomis, kad aukštesnis tėvų (ypač mamų) išsilavinimas lemia geresnius vaikų emocinio intelekto rezultatus, geresnę reagavimą į poreikius ir efektyvesnę neigiamų emocijų valdymo mokymą. Priešingai, V1, V2 ir B1 informantų rodomas irzlumas, blaškymasis ir motyvacijos stoka gali atitikti Zhang (2014) atlikto tyrimo rezultatus, rodančius, kad žemesnio išsilavinimo tėvų vaikams būdingas didesnis nepasitikėjimas ir didesnė psichopatologijos, įskaitant eksternalizuotus sutrikimus (agresyvumas, elgesio sunkumai), rizika. Tarp V2 ir B1 informantų užfiksuotos agresijos (šaukimas, rašiklio metimas) apraiškos, kurios atliepia Goleman (2009) teiginį, kad priešiškas aplinkos suvokimas gali virsti agresijos įpročiu.

Tikslo siekimo srityje (atsakomybė, tikslingumas) skirtumai išlieka: M1 ir M2 demonstruoja tinkamą elgesį, o V1 ir V2 susiduria su didesniais sunkumais prisiimant atsakomybę. Tai patvirtina Sethi ir kt. (2013) idėją, kad aukštą savigarbą (dažnai susijusią su išsilavinimu) turintys tėvai geriau ugdo vaiko gebėjimą pasitikėti savimi ir kontroliuoti stresą.

Tačiau įgūdžių, susijusių su žmonių tarpusavio santykiais (socialiniai įgūdžiai), srityje esminių skirtumų nustatyta nebuvo. Šie rezultatai prieštarauja Alegre (2012) nuomonei apie bendravimo kokybės svarbą. Šis neatitikimas gali signalizuoti apie tyrimo metodologinius apribojimus, tokius kaip per maža imtis ir (arba) per trumpas stebėjimo laikas, arba apie tai, kad šiuos įgūdžius lemia kiti, su tėvų išsilavinimu tiesiogiai nesusiję veiksniai, pavyzdžiui, bendraamžių grupės įtaka ar socialinis kontekstas.

Šis tyrimas atskleidė vertingų tendencijų, tačiau turi kelis metodologinius apribojimus, į kuriuos būtina atsižvelgti. Tyrimas rėmėsi labai maža imtimi (N=6), kuri buvo pasirinkta tikslinės atrankos būdu iš dviejų mokyklų. Ši imtis nėra pakankamai didelė, kad rezultatus būtų galima apibendrinti platesnei Lietuvos ar Latvijos trečios klasės mokinių populiacijai. Tai reiškia, kad nustatytos tendencijos atspindi tik šios mažos grupės ypatumus. Formalusis stebėjimas (Rupšienė, 2007) leido užfiksuoti realybę (Tidikas, 2003) ir elgesį klasėje, buvo naudotas tik vienas duomenų rinkimo metodas. Tai reiškia, kad trūksta duomenų įvairumo, kas galėjo sustiprinti gautų išvadų patikimumą ir pagrįstumą. Tyrimas nustatė ryšį (koreliaciją) tarp tėvų išsilavinimo ir vaiko EI raiškos, tačiau dėl kokybinės metodikos ir kontrolės trūkumo negalima tvirtinti priežastingumo. Nustatytus skirtumus galėjo lemti ne tik

išsilavinimas, bet ir tėvų finansinė padėtis, šeimos santykiai, tėvų darbo pobūdis ar gyvenamoji aplinka. Socialinių įgūdžių pasireiškimas neparodė esminių skirtumų, kas leidžia daryti prielaidą, jog tyrimo instrumentas (stebėjimas) galėjo būti nepakankamas šiems įgūdžiams atskleisti per trumpą stebėjimo laiką.

Gauti rezultatai turi svarbių implikacijų švietimo ir šeimos politikos kontekste. Rezultatai rodo, kad savikontrolės, atsakomybės ir emocinio stabilumo srityse iššūkių patiria mokiniai, kurių tėvai turi žemesnį išsilavinimą. Tai leidžia tikslingai kurti edukacines tėvystės programas, orientuotas į emocinio intelekto ugdymo strategijas (pvz., emocijų įvardijimas, pozityvi reakcija į vaiko poreikius, konflikto valdymas šeimoje) tėvų grupei.

Nors tyrimas orientuotas į tėvus, mokytojai turėtų būti papildomai mokomi taikyti klasių valdymo strategijas, padedančias stiprinti vaikų savireguliaciją ir motyvaciją (kaip matyti iš V1 ir V2 atvejų), ypač atpažįstant ne tik verbalinę, bet ir neverbalinę nepasitenkinimo išraišką (agresijos požymius).

Siekiant gauti gilesnį supratimą ir didesnį patikimumą, rekomenduojama atlikti mišrių metodų tyrimą. Būtina pakartoti tyrimą su didesne ir reprezentatyvesne imtimi, įtraukiant tėvų ir mokytojų perspektyvas. Būtų vertinga atlikti išilginį tyrimą, kuris leistų stebėti, kaip tėvų išsilavinimo įtaka kinta vaiko raidos etapuose.

Išvados

1. Trečios klasės mokinių raidai yra labai svarbus emocinis intelektas. Šiame amžiuje vaikai aktyviai mokosi bendrauti, spręsti konfliktus ir suprasti kitų žmonių jausmus. Tinkamai išugdytas emocinis intelektas padeda vaikams geriau mokytis, stiprina draugystę bei suteikia pasitikėjimą savimi. Vienas iš svarbiausių veiksnių, veikiančių vaiko emocinį pagrindą šeimoje, yra tėvų išsilavinimas. Tėvai, turintys aukštesnį išsilavinimą, dažniau demonstruoja geresnius problemų sprendimo, bendravimo ir emocinio reguliavimo įgūdžius. Jie turi daugiau žinių ir įgūdžių vaikų auklėjimui ir emociškai gerovei, nes labiau domisi ir geriau supranta vaiko raidos etapus ir geba tinkamai reaguoti į įvairias vaiko emocijas. Vaikai, stebėdami savo tėvus, imituoja jų elgesį ir taip pat mokosi valdyti savo emocijas. Aukštesnis mamos išsilavinimas teigiamai veikia vaiko emocijų reguliaciją. O vaikai, kurių tėvai yra žemesnio išsilavinimo, dažniau mato pasaulį nepatikimą, jaučiasi atstumti ir neverti meilės, turi daugiau psichikos problemų.

2. Atliktas tyrimas parodė, kad tėvų išsilavinimas turi įtakos vaikų gebėjimui pažinti savo jausmus, valdyti emocijas ir siekti tikslų. Tyrimas parodė, kad vaikų, kurių tėvai turi vidurinį išsilavinimą arba bakalauro laipsnį, savo jausmų pažinimo įgūdžiai yra silpnesni ir dažniausiai netinkamai išreiškiami. Vaikai, kurių tėvai turi magistro laipsnį, dažniau buvo kantrūs ir emociškai stabilesni. Reikšmingi skirtumai taip pat pastebėti emocijų valdymo srityje, būtent, savikontrolės įgūdžių raiškoje. Mokiniai, kurių tėvai turi magistro laipsnį, visų stebėjimų metu demonstravo puikius savikontrolės įgūdžius, teigiamai reagavo į pastabas, lengvai susikaupė. O vaikų, kurių tėvai įgiję vidurinį išsilavinimą, savikontrolės įgūdžiai pakankamai silpni. Mokinių užsibrėžto tikslo siekimui, kas yra viena iš emocinio intelekto sudedamųjų dalių, įtakos gali turėti tėvų išsilavinimas. Mokiniai, kurių tėvai yra vidurinio išsilavinimo, sunkiau prisiėmė atsakomybę, negebėjo motyvuoti savo poelgių. Vaikai, kurių tėvai turi magistro laipsnį, gebėjo prisiimti atsakomybę, atliko darbus tikslingai ir gebėjo pagrįsti savo poelgius. Gebėjimo išžvelgti kitų jausmus skirtumai, atsižvelgiant į tėvų išsilavinimą, pasireiškė mokinių empatijos ir gebėjimo išklausti kitą įgūdžiuose. Mokinių, kurių tėvai turi vidurinį išsilavinimą arba bakalauro laipsnį, šie įgūdžiai nepasireiškė, arba pasireiškė silpnai. O mokiniai, kurių tėvai turi magistro laipsnį, elgėsi empatiškai bei stengėsi išklausti kitus. Įgūdžiai, susiję su žmonių tarpusavio santykių plėtojimu, esminių skirtumų, atsižvelgiant į tėvų išsilavinimą, neatskleidė. Taip pat nustatyta, kad skirtingi temperamentai gali turėti įtakos emocinio intelekto įgūdžiams.

Literatūra

1. Alegre, A. (2012). The relation between the time mothers and children spent together and the children's trait emotional intelligence. *Child & Youth Care Forum*, 41(5), 493–508.
2. Aron, E. N. (2020). *Itin jautrus vaikas*. Sofoklis.

3. Burvytė, S., Šikšnienė, B., & Beliajeva, J. (2021). *STE(A)M ikimokykliniame ugdyme: metodinė priemonė*. MB Printmis.
4. Giedrienė, R. (2015). *Raidos sutrikimai ir vaiko socializacija*. LEU leidykla.
5. Goleman, D. (2009). *Emocinis intelektas*. Presvika.
6. Karklytė–Palevičienė, M. (2021). *Vaiko emocinis intelektas*.
7. Lekavičienė, R., & Antinienė, D. (2015). *Emocinis intelektas: Lietuvos jaunimo tyrimas: mokslo monografija*. Technologija.
8. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo. (2022, rugsėjo 30 d.). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/97b9f31340f311edbf47f0036855e731?jfwid=m0kskpbr3>
9. Oksuz, Y., & Coskun, K. (2017). An investigation on the relationship between maternal education level, maternal employment, and emotional intelligence performance of 10 years old children. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 456–470.
10. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėdos universitetas.
11. Sanchez-Nunez, M. T., Garcia-Rubio, N., Fernandez-Berrocal, P., & Latorre, J. M. (2020). Emotional intelligence and mental health in the family: The influence of emotional intelligence perceived by parents and children. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(17), 6255. <https://doi.org/10.3390/ijerph17176255>
12. ethi, D., Bellis, M., Hughes, K., Gilbert, R., Mitis, F., & Galea, G. (2013). *European report on preventing child maltreatment*. World Health Organization, Regional Office for Europe. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/326375>
13. Stadnik, V., & Slušnienė, G. (2024). Tėvų išsilavinimo įtaka ugdant vaiko emocinį intelektą jaunesniame mokykliniame amžiuje (6–11 m.). *Studijos – verslas – visuomenė: dabartis ir ateities įžvalgos*, 1(IX), 184–192. <https://doi.org/10.52320/svv.v1iIX.351>
14. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
15. Zhang, X. (2014). Family income, parental education and internalizing and externalizing psychopathology among 2–3-year-old Chinese children: The mediator effect of parent–child conflict. *International Journal of Psychology*, 49(1), 30–37. <https://doi.org/10.1002/ijop.12013>
16. Žemaitienė, N., Baniienė, I., Šap, V., Šiaulienė, I., Sukovienė, G., Žemaitaitytė, M., & Šalčiūnaitė-Nikonovė, L. (2022). *Smurtas, emocinės krizės ir savižala paauglystėje: kaip atpažinti ir padėti?: metodinis leidinys sveikatos priežiūros specialistui*. LSMU. <https://lsmu.lt/cris/bitstream/20.500.12512/112877/1/ISBN9789955157274.pdf>
17. Žukauskienė, R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Margi raštai.

EMOTIONAL INTELLIGENCE SKILL BUILDING IN THIRD GRADE

Viktorija Stadnik
Phd. Giedrė Slušnienė

Summary

Research problem. There are different opinions about the peculiarities of raising children in the family, depending on the education of the parents. It is often assumed that people with less education are less capable of raising children properly, while educated people are considered more suitable parents who can raise “good” children.

Third graders are already mature enough to think critically and develop abstract concepts. However emotional intelligence does not always mean a high IQ. Therefore, a problematic question is raised: what is the influence of parental education in developing children’s emotional intelligence in the third grade?

Research object – the influence of parental education in the development of emotional intelligence.

Research aim – to determine the influence of parental education in developing children’s emotional intelligence in the third grade.

Research methods: in order to reveal the influence of parental education in developing children’s emotional intelligence, its concept and educational features, the method of scientific literature analysis was chosen. To achieve the purpose of the research, a qualitative method – observation – was chosen. The research results were processed using the qualitative analysis method.

Conclusions.

1. EQ is very important for the development of third-grade students. At this age, children are actively learning to communicate, resolve conflicts, and understand other people feelings. Properly developed EQ helps children learn better, strengthens friendships, and gives them self-confidence. One of the most important factors affecting children's emotional foundation in the family is the education of their parents. Parents with higher education are able to demonstrate more often better problem-solving, communication, and emotional regulation skills. They have better knowledge and skills to raise children and emotional well-being, because they are more interested in this process and understand better the different stages of a child's development. Educated parents are able to respond appropriately to children's various emotions. Children who observe their parents, imitate their behavior and also learn to manage their own emotions. A mother's higher education has a positive effect on the child's emotional regulation. Children whose parents have a lower education grade see more often the world as unreliable, feel rejected and unworthy of love, and have more mental problems.

2. The study showed that parental education affects children's ability to recognize their feelings, manage emotions, and achieve goals. The study shows that children whose parents have a secondary education or a bachelor's degree have weaker skills in recognizing their feelings and are more likely to express them inappropriately.

Children whose parents have a master degree are more likely to be patient and emotionally stable. Significant differences were also observed in the area of emotion management namely in the expression of self-control skills. Students whose parents have a master degree demonstrated excellent self-control skills during all observations, responded positively to comments, and concentrated easily on different tasks.

On the other hand, children whose parents have a secondary education have relatively weak self-control skills. The achievement of students goals, which is one of the components of emotional intelligence, may be influenced by parental education.

Students whose parents have a secondary education have more difficulty assuming responsibility and are able to motivate their actions. Children whose parents have a master degree are able to take responsibility, perform work purposefully and are able to justify their actions. Differences in the ability to perceive the feelings of others, depending on the education of the parents, are manifested in the skills of empathy and the ability to listen to others. In students whose parents have a secondary education or a bachelor degree, these skills did not manifest themselves, or were manifested weakly. Students whose parents have a master degree behaved empathically and tried to listen to others.

Skills related to the development of interpersonal relationships did not reveal any significant differences, depending on the education of the parents.

It was also found that different temperaments can affect EQ skills.

Keywords: emotional intelligence, third graders, education, family, upbringing.